

ТЕРМІНИ І НОМЕНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

© Надія Коцюба, 2002

Стаття присвячена проблемі виокремлення сучасної української терміносистеми державного управління. Автор наголошує на гострій потребі лексикографічного опрацювання термінології державного управління. У статті подано дефініції терміна і номена державного управління, визначено основні підходи до їх розрізнення, виявлено найголовніші лексико-семантичні групи термінів державного управління

In her article N.Kotsyuba analyses the system of terms used in Public Administration. Having processed the available dictionaries containing the mentioned terms the author emphasizes the importance of lexicographical analysis of modern Ukrainian terminology used in Public Administration. N.Kotsyuba gives the definitions of a term and a nomen of Public Administration, elicits the main approaches towards their distinguishing and investigates the main lexico-semantic groups of the terms used in Public Administration.

Становлення і розвиток державності в Україні набули сталого та незворотного характеру. Потреба наукового забезпечення цих процесів сприяла виділенню і розвитку в Україні державного управління як окремого виду діяльності та галузі науки.

Актуальною потребою в подальшому розвитку теорії та практики державного управління є формування і впорядкування розвиненої системи термінології цієї галузі.

На сьогодні в науковій літературі термінологічна система державного управління поки що не повністю виокремлюється, як, скажімо, хімічна, фізична. На часі – потреба усталення термінологічної системи державного управління, її нормалізація, стандартизація, уніфікація та впорядкування. Процес становлення науки державного управління вимагає лексикографічного забезпечення, адже спеціальних словників термінів державного управління на сьогодні немає взагалі. Існує декілька словників [1; 2; 3; 10; 11; 12], до яких входять окремі терміни державного управління (серед останніх варто відзначити лексикографічну працю, видану Російською Академією державного управління при Президентові Росії, “Государственное и муниципальное управление: справочник.” М.: Издательство Магистр, 1997. Под ред. Глазуновой Н.И., Забродина Ю.М., Поршнева А.Г.). Серед перекладних словників заслуговує на увагу “Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління”, незабаром має вийти у світ аналогічний французько-український словник. Проте наявні лексикографічні праці не забезпечують потреб ні практиків державного управління, ні науковців. Лексикографічне опрацювання української термінології державного управління ще недостатнє. У багатьох словниках добір термінів виглядає безсистемним. Серед начебто термінологічних одиниць законодавства можна знайти такі терміни, як “сперма”, “коньячний спирт”, “тварини” тощо.

Парадоксально: держава і державне управління існують з давніх часів, а чітко визначених меж термінології державного управління немає. Більше того: у науковій

літературі немає єдиного визначення цієї галузі людської діяльності і одночасно терміносистеми. Навіть відсутня єдина терміноодинаця для її називання. Для порівняння: в українській мові *державне управління*, у російській мові *государственное управление*, в англійській *administration*, у французькій *administration*, у польській *administracja*. Серед науковців немає однастайності щодо вживання терміна *державне управління*.

Специфіка державного управління як виду діяльності і як галузі науки (зокрема унікальність об'єкта управління, яким виступає суспільство в цілому), значний масштаб такої діяльності та її складність, взаємозв'язок державного управління з іншими видами соціального управління, а також з іншими науками, такими, як адміністративне право, політологія, економіка, соціологія тощо зумовили наявність у терміносистемі державного управління значної кількості термінів з інших наук, що створює труднощі в диференціюванні термінів державного управління.

Проблеми виникають ще й тому, що державне управління – відносно молода галузь науки, а тому власне термінів державного управління існує поки що мало.

Об'єктом нашого дослідження виступає сучасна українська термінологія державного управління (надалі – УТДУ). УТДУ розглядаємо як підсистему загальнолітературної мови зі специфічними рисами на семантичному, структурному та правописному рівнях, що зумовлено особливістю об'єкта називання. Враховуючи те, що УТДУ обіймає неоднорідний словесний матеріал, який служить або для вираження поняття (*гласність, екстериторіальність, роздержавлення, реформа*), або «стикує» (термін О.О. Реформатського) об'єкти (*Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, обласна державна адміністрація, Головкину*), у досліджуваній термінології розрізняємо власне термінологічну та номенклатурну частини.

Пропонуємо таке визначення терміна державного управління: **термін державного управління** - це слово (або сполучення слів), співвіднесене з поняттям державного управління, яке функціонує у сфері державного управління та місцевого самоврядування, виконує номінативну або дефінітивну функції і вимагає дефініції. Як відомо, терміни не існують розрізнено і хаотично, а відображають систему понять і реалій тієї галузі людської діяльності, яку вони фіксують. В основі системного підходу до вивчення термінології лежить об'єднання лексичних одиниць системи в систематичні поля, або тематичні групи. Таке об'єднання відбувається за зовнішньою для мови ознакою. Семантичну структуру терміна розглядаємо як набір ієрархічно розташованих елементарних одиниць – сем, які відображають суттєві ознаки поняття та його місце в системі понять досліджуваної галузі і становлять семему цього терміна [5, с.5]. Ядром кожної семеми є архісема (категоріально-лексична сема), яку уточнюють і конкретизують диференційні семи [6, с.5].

Для виявлення специфіки УТДУ як терміна системи на основі компонентного аналізу, за розробленою в мовознавстві методикою [15, с.15] класифікуємо поняття державного управління за основними семантичними категоріями і виокремлюємо такі найголовніші лексико-семантичні групи:

- 1) процеси (*приватизація, модернізація, тестування, централізація*);
- 2) явища (*бюрократизм, гласність*);
- 3) властивості (*колегіальний, суб'єктивізм, толерантний*);
- 4) стани (*недоторканість*);

- 5) найменування посад (*міський голова, міністр*);
- 6) найменування державних органів (*Міністерство фінансів України, Верховна Рада України*);
- 7) методи і способи (*системний аналіз, системний підхід*);
- 8) теорії (*теорія мотивації, теорія сподівань*).

Загальний термінологічний аспект розмежування номена і терміна, номенклатури і термінології знаходить різне трактування в працях Г.О.Винокура, О.О.Реформатського, А.Д.Хаяютіна, В.М.Лейчика, С.Д.Шелова та інших дослідників [16, с.8; 9, с.47–49; 13, с.27; 17, с.105; 14, с.56–57].

Стрижневим для вирішення цієї проблеми є такий підхід: термін виражає поняття, його денотат – предмет думки; у номена зв'язок з поняттям послаблений, і його денотатом виступає спеціально виділений предмет, що існує в природі. Номен може існувати не тільки в словесному, а й у будь-якому іншому вираженні (буквеному, цифровому, символічному тощо).

Для **номенів державного управління** приймаємо таку дефініцію: номен державного управління – це слово (або словосполучення), співвіднесене з об'єктом державного управління та місцевого самоврядування, яке обслуговує класифікаційну систему об'єктів державного управління і виконує номінативну функцію (*управління у справах преси та інформації облдержадміністрації*).

У випадках, коли дослідження не вимагає розрізнення понять «термінологія» і «номенклатура», «термін» і «номен», зі стилістичних міркувань практикуємо їх синонімічне вживання.

Вважаємо, що комплексне лінгвістичне дослідження особливостей становлення та розвитку термінології державного управління, виявлення специфічних її ознак як складової частини лексичної системи української мови є вкрай потрібним.

1. *Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління*. – К. "Основи". – 1996.
2. *Государственное и муниципальное управление: справочник*. – М.: Изд-во Магистр, 1997.
3. *Зеленський П.Г., Зеленська О.П. Українсько-російсько-англійський словник ділової людини*. – К., – 1998.
4. *Караванський С. Практичний словник синонімів*. – К. "Кобза". – 1995.
5. *Моргонюк В.С. Зауваження щодо опрацювання державних стандартів з науково-технічної термінології*. – К., 1993.
6. *Наконечна Г.В. Формування і розвиток української хімічної термінології*. – Дис... канд. філологічних наук. – 1993.
7. *Панько Т.І. Від терміна до системи*. – Львів, 1979.
8. *Панько Т.І., Кочан І.М. Вироблення українських термінологічних стандартів // Вісник Академії наук України*. – 1991. – Ч.12.
9. *Реформатский А.А. Что такое термин и терминология // Вопросы терминологии*. – М., 1961.
10. *Російсько-український словник (сфера ділового спілкування) Під редакцією О.О.Тараненка, В.М.Брицина*. – Київ. – 1996.
11. *Словарь юридических и государственных наук // Под ред. А.Ф.Волкова и Ю.Д.Филиппова*. – Т.1-2. Сиб., 1901–02.
12. *Сушинський О. Термінологія законодавства України*. – 2001.
13. *Хаяютин А.Д. Термин, терминология, номенклатура*. – Самарканд, 1972.
14. *Шелов С.Д. Номенклатура и терминология // Русское языкознание*. – К., 1984. – Вып.8.
15. *Шмелев Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики*. – М., 1973.
16. *Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии // Труды МИФЛИ. Сборник статей по языкознанию*. – М., 1939. – Т.V.
17. *Лейчик В.М. Номенклатура – промежуточное звено между терминами и собственными именами // Вопросы терминологии и лингвистической статистики*. – Воронеж, 1974.